

*Аглая Григорівна Поліхроніди,
викладач кафедри сольного співу,
Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової,
вул. Новосельського, 63, м. Одеса, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ АУДІОТРЕНУВАНЬ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті подано сучасне наукове трактування термінів «інклюзія», «діти з особливими освітніми потребами», акцентовано на позитивному впливі музики на розвиток усіх сфер дитини та важливості вибору відповідних методів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, зокрема використання системи аудіотренувань.

Ключові слова: інклюзія, діти з особливими освітніми потребами, аудіо тренування, метод Томатіса.

Постановка проблеми. Визначальним пріоритетом державної політики є інтегрування дітей з обмеженими можливостями здоров'я в загальноосвітній простір України. Поширення інклюзивної освіти (від англ. «inclusion» – включення), її поступове визнання громадськістю призводить до залучення дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітніх шкіл та вимагає від усіх учасників навчально-виховного процесу суттєвого перегляду традиційних підходів щодо мети, функцій, організації роботи. Таким чином, проблема пошуку нових форм, методів і засобів навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами постає як нагальна і необхідна, стосується всіх учителів, які працюють з такими дітьми, і вчителів музики зокрема.

Аналіз наукових досліджень. Загальні проблеми інклюзивної освіти представлено в дослідженнях А. Колупаєвої, Л. Коргун, Н. Теплової та ін. Освіта дітей з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах стала об'єктом вивчення Л. Будяк, Т. Соловйової, І. Макаренко, С. Іноземцевої, Є. Ісаєвої, О. Василенко та ін. Водночас питання, пов'язані з використанням музики під час роботи з дітьми з особливими потребами та відповідних методів, у вітчизняній педагогічній та методичній літературі не висвітлені належним чином.

Мета статті – подати сучасне трактування поняття «діти з особливими освітніми потребами» та довести важливість використання в роботі з ними відповідних методів, зокрема системи аудіотренувань.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній науці термін «інклюзія» використовується для опису процесу навчання дітей з обмеженими функціональними можливостями в масових загальноосвітніх школах. Водночас, за слушним узагальненням Н. Захарової, «inclusion» є терміном, що відображає нові погляди не лише на освіту, а й на місце людини в суспільстві [3].

Наукове трактування терміну «дитина з особливими освітніми потребами (потребами в освіті)» узагальнено представлено ученими (А. Ананьєв, М. Малік, О. Сакалюк, М. Тодорова, М. Торган, С. Хаджирадєва, Н. Черненко) – учасниками проекту «Східне партнерство в педагогічних інноваціях в інклюзивній освіті». Цей термін є важливим у науково-

му контексті, оскільки орієнтує і фахівців, і педагогів освітніх установ на грамотну інтерпретацію понять про аномальну і нормальну дитину, оскільки дітьми з особливими освітніми потребами можуть бути і діти з психофізичними порушеннями, і діти, що не мають таких. В останньому випадку особливі освітні потреби можуть бути зумовлені соціокультурними чинниками [5]. За слушним уточненням А. Гордєєвої, особливість передбачає відмінність, несхожість, неповторність, індивідуальність, унікальність [2]. Зважаючи на це, до дітей з особливими потребами учені (А. Гордєєва, А. Колупаєва та ін.) відносять дітей-інвалідів, дітей з незначними порушеннями здоров'я, соціальними проблемами, обдарованих дітей [2; 4].

Наведемо одну з найпоширеніших типологій категорії дітей з особливими освітніми потребами: 1) діти з інтелектуальними порушеннями і соціально-педагогічною занедбаністю (діти з недостатнім розвитком, з парціальною несформованістю вищих психічних функцій; діти з тотальним недорозвиненням вищих психічних функцій; діти з недостатнім рівнем психолого-педагогічної готовності до шкільного навчання; неуспішні школярі); 2) діти-інваліди (діти з фізичними порушеннями; діти з психічними порушеннями; діти з інтелектуальними порушеннями; діти з соматичними порушеннями; сурдо-, орто-, тіфло-порушення); 3) діти з відхиленнями в розвитку і поведінці (обдаровані діти; діти девіантної поведінки; діти делінквентної поведінки); 4) діти з відхиленнями в психо-емоційному і мовному розвитку (діти з мовними порушеннями; діти з синдромом дефіциту уваги і гіперактивністю; діти з емоційними і поведінковими порушеннями); 5) діти-сироти (соціальна сирота; дитина під опікою; дитина у прийомній сім'ї; усиновлені діти) [5].

Загальним для всіх цих дітей, стверджує Ю. Бекетова, є те, що певні порушення розвитку деформують особистість («Я») дитини, пов'язану з її емоційною сферою, мовленням та індивідуальністю, що призводить до проблем соціалізації дитини, порушення процесів сприйняття навколишнього світу та будування відносин з ним, зниження діяльності, що у свою чергу, з часом, частково або зовсім вилучає людину із соціального життя [1]. Таким чином, можна

стверджувати, що діти з особливими освітніми потребами потребують отримання спеціальної психолого-педагогічної допомоги та організації особливих умов під час їх виховання і навчання.

Цілком закономірним видається зауваження, що робота з дітьми з особливими освітніми потребами має певну специфіку. Учені-практики (О. Волошин, Ж. Романчук, І. Супрун, А. Шеффер та ін.) слушно наполягають на важливості оволодіння кожним учителем загальноосвітнього навчального закладу необхідними знаннями та навичками. Так, учитель, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами, повинен: ознайомитися з анамнезом учня, мати уявлення про основні види порушень психофізичного розвитку дитини; у процесі навчальної діяльності вивчати стан і динаміку уваги, стомлюваності, темп роботи кожної дитини; враховувати стан слуху, зору, особливості моторики та загального фізичного розвитку учня; навчитися адаптувати навчальні плани, методики, методи роботи, дидактичний матеріал та середовище до індивідуальних потреб дітей; створювати оптимальні умови для спілкування, сприяти налагодженню дружніх стосунків між дітьми і формуванню колективу; формувати в дітей досвід налагодження та підтримання стосунків у соціумі, навичок адаптації до соціального середовища тощо.

Наголосимо, що в загальноосвітніх навчальних закладах, де навчаються діти з особливими освітніми потребами, урок залишається основною формою організації навчання, але в умовах нової парадигми він зазнає суттєвої трансформації. Не оминає цей процес і уроків музичного мистецтва, змінюється їхня функція, форма. Зокрема, за ствердженням Л. Масол, сучасні уроки музики мають значні можливості як уроки поліхудожньої діяльності учнів. Дослідження особливості впливу музики (психічний та фізіологічний аспекти) на людину та розкриття специфіки музичного сприйняття дитини з порушеннями розвитку дозволило Ю. Бекетовій стверджувати, що музика суттєво впливає на розвиток усіх сфер дитини (фізичної, психічної та розумової) та активізує рух, мовлення, мислення дитини; має здатність терапевтично (цілощце, різнобічно, розвиваючи) впливати на дитину з особливими потребами [1]. Це, у свою чергу, соціалізує дитину і надає їй можливість найбільш гармонійно жити в суспільстві.

У контексті дослідження зауважимо, що зміст, форми та методи навчально-виховної роботи в інклюзивному класі мають бути корекційно спрямованими. Це означає, що кожна тема, яку вивчають діти, кожен метод, використаний учителем, повинні сприяти не лише засвоєнню знань, умінь і навичок, формуванню поведінки, а й спрямовуватися на виправлення вад розвитку (залежно від нозології). Таким методом, на нашу думку, є метод Томатіса – система слухових тренувань – мета якого полягає в поліпшенні здатності мозку сприймати і переробляти інформацію, сприйняттю на слух.

Вухо – найголовніший сенсорний орган, через який у мозок потрапляє до 90% інформації. Це не

тільки слухова інформація, але і вестибулярна – інформація про положення тіла людини в просторі. У цьому зв'язку важливо наголосити на різниці між умінням «слухати» і здатністю «чути» – часто діти погано сприймають мову, хоча і добре чують або розуміють частково, або не розуміють взагалі. Ця проблема, що пов'язана з порушенням обробки слухової інформації, призводить до проблем у навчанні і неуспішності в спілкуванні. Аудіотренування за методом Томатіса не тільки змушують вухо розрізняти частоти, які раніше не розпізнавалися, але і покращують здатність мозку обробляти отриману аудіальну (слухову) інформацію й адекватно відповідати. Іншими словами, вухо вчиться чути, а мозок вчиться правильно працювати. Цей метод забезпечує стимуляцію кісткової провідності і зовнішнього вуха шляхом відтворення і чергування звукових частот. Звук стимулює внутрішнє вухо, а отримані імпульси досягають головного мозку, який, у свою чергу, також отримує активну стимуляцію. Тобто аудіотренування за методом Томатіса сприяють перепрограмуванню процесу слухання.

Застосування цього методу можливо завдяки спеціальному електронному апарату – складному пристрою «Електронне Вухо» – за допомогою якого записуються музичні твори Моцарта, а також григоріанські співи у певних звукових частотах, вибираючи потрібну тональність, гучність, швидкість відтворення та необхідні паузи. Ці композиції стимулюють клітини головного мозку, вибудовують нейронні зв'язки, а також тренують м'язи вуха. Важливо, що, слухаючи під час заняття через навушники музику Моцарта чи григоріанські співи, які «Електронне Вухо» фільтрує певним чином, змушуючи слухову систему працювати більш ефективно, дитина може грати, малювати або займатися будь-яким спокійним видом діяльності. Наголосимо, що для кожної дитини фільтри «Електронного Вуха» налаштовуються індивідуально. Крім музичної терапії як стимулятора застосовують голос матері, оброблений за допомогою цього обладнання. Дитина отримує стимуляцію через навушники і чує ці звуки так, як чула їх, перебуваючи ще в утробі матері.

Зауважимо, що вже після перших спроб застосування методу можна побачити позитивні зміни в сенсорно-моторній сфері, а також у засвоєнні інформації і навичках.

Висновки. Сучасні тенденції розвитку освіти в усьому світі призвели до все більшого поширення спільної форми навчання та виховання дітей з особливостями розвитку та їх здоровими однолітками. Одним із найважливіших питань інклюзивного навчання є підготовки кадрів для роботи з дітьми з особливими потребами в умовах сучасної школи, підвищення фахового рівня педагогів саме у цьому напрямі: вибір форм, методів і засобів роботи, враховуючи нозологію кожної дитини.

Ученими-практиками доведено ефективність застосування методу Томатіса для поліпшення моторики і сенсорики дитини, концентрації уваги й орієнту-

вання в просторі, засвоєнню і розвитку мовлення, комунікабельності, швидкості реакції, а також поліпшення здатності в навчанні, вивченні іноземних мов,

розвитку творчих і музичних рис і поліпшенні емоційного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бекетова Ю. В. Особливості впливу музики на дітей з особливими потребами [Електронний ресурс] / Ю. В. Бекетова. – Режим доступу: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-03/09byvcsn.pdf>.

2. Гордеева А. В. Реабилитационная педагогика: от теории – к практике: [монография] / А. В. Гордеева. – М.: АПКіПРО, 2001. – 211 с.

3. Захарова Н. М. Особливості соціально-педагогічного супроводу інклюзивного навчання учнів в умовах загальноосвітньої школи / Н. М. Захарова

// Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2011. – № 3/4. – С. 40–49.

4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А. А. Колупаєва. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.

5. Управління педагогічними інноваціями в інклюзивній освіті: [навч. посіб.] / А. М. Ананьєв, С. В. Воронова, М. В. Малік та ін.; за заг. ред. С. К. Хаджирадєвої. – К.: Освіта України, 2014. – 244 с.

REFERENCES

1. Beketova, Yu. V. (2009). *Osoblyvosti vplyvu muzyky na ditei z osoblyvymy potrebamy [Features of music influence on children with special needs]*. Retrieved from: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-03/09byvcsn.pdf> [in Ukrainian].

2. Gordeeva, N. M. (2001). *Reabilitatsionnaia pedagogika: ot teorii – k praktike [Recovery pedagogy: from theory to practice]*. Moscow: APKiPRO [in Russian].

3. Zakharova, N. M. (2011). *Osoblyvosti sotsialno-pedagogichnogo suprovodu inkliuzivnogo navchannia uchniv v umovah zagalnoosvitnoi shkoly [Features of the*

socio-pedagogical support of inclusive education of students at secondary schools]. *Sotsialna robota v Ukraini: teoria i praktika – Social work in Ukraine: Theory and Practice*, 3/4, 40-49 [in Ukrainian].

4. Kolupaeva, A. A. *Inklyuzivna osvita: realii ta perspektyvy [Inclusive Education: Reality and Prospects]*. Kyiv: Sammit-Kniga [in Ukrainian].

5. Anan'ev, A. M., Voronova, S. V., Malik, M. B., Hadzhyradeva, S. K. [et. al.] (2014). *Upravlinnia pedagogichnymy innovatsiamy v inkliuzyvnii osviti [Management of pedagogical innovations in inclusive education]*. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].

*Аглія Григорьевна Полихрониди,
преподаватель кафедры сольного пения,
Одесская национальная музыкальная академия имени А. В. Неждановой,
ул. Новосельского, 63, г. Одесса, Украина*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АУДИОТРЕНИРОВОК В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

В статье представлена современная трактовка термина «инклюзия», используемого для описания процесса обучения детей с ограниченными функциональными возможностями в массовых общеобразовательных школах. Обращаясь к трактовке термина «ребенок с особыми образовательными потребностями», приведены современные распространенные типологии категорий детей с особыми образовательными потребностями. Отмечено, что работа с детьми с особыми образовательными потребностями имеет определенную специфику: каждый учитель общеобразовательного учебного заведения, который работает с такими детьми, должен овладеть необходимыми знаниями и навыками. Акцентировано внимание на значительных возможностях современных уроков музыки как уроков полихудожественной деятельности учащихся и существенном воздействии музыки на развитие всех сфер ребенка (физической, психической и умственной). Замечено, что содержание, формы и методы воспитательной работы в инклюзивном классе должны быть коррекционно направленными. В связи с этим предложен метод Томатиса, в основе которого лежит система слуховых тренировок. Целью аудиотренировок методом Томатиса является улучшение способности мозга воспринимать и перерабатывать информацию, воспринимаемую на слух. Этот метод обеспечивает стимуляцию костной проводимости и наружного уха путем воспроизведения и чередования звуковых частот. Раскрыты особенности применения этого метода благодаря специальному электронному аппарату «Электронное Ухо». Для педагогов, работающих с детьми с особыми образовательными потребностями, важны умение выбора форм, методов и средств работы с учетом нозологии каждого ребенка. Учеными-практиками доказана эффективность применения метода Томатиса для улучшения моторики и сенсорики ребенка, концентрации внимания и ориентации в пространстве, усвоения и развития речи, коммуникабельности, скорости реакции, а также улучшения способности в обучении, изучении иностранных языков, развития творческих и музыкальных навыков и улучшения эмоционального состояния.

Ключевые слова: инклюзия, дети с особыми образовательными потребностями, аудиотренировка, метод Томатиса.

Ahlaia Polikhronidi,
*lecturer, Department of Solo Singing,
The Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music,
63, Novoselskoho Str., Odesa, Ukraine*

USING AUDIO TRAININGS WHEN WORKING WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The article presents a modern interpretation of the term “inclusion”, which is used to describe the process of teaching children with special needs at comprehensive schools. Considering the interpretation of the term “a child with special educational needs” some categories of children with special educational needs have been distinguished. It has been noted that the work with children with special educational needs has its specificity: every comprehensive school teacher, who is going to work with such children, must obtain the necessary knowledge and skills. Special attention is paid to the considerable capabilities of modern Music lessons as the lessons of multi-artistic activities of school students and the influence of music on the development of physical, psychic and mental aspects of children’s development. It has been emphasized that the content, forms and methods of the educational work in an inclusive class must be focused on the correction of current disabilities. In this regard the Tomatis method based on the system of audio trainings has been suggested. It is aimed at increasing the brain capacity of perceiving and processing information by ear. This method provides stimulation of bone conduction and outer ear by means of playing and interchanging audio frequencies. The peculiarities of using this method have been revealed with the help of a special electronic apparatus “Electronic ear”. It is important for a teacher be able to choose the appropriate forms, methods and means of work with children with special needs considering the nosology of every child. The effectiveness of the Tomatis method for the improvement of children’s motor and sensor skills, attentiveness and space orientation, speech development, communication skills, reaction rate, development of creative and music abilities as well as their emotional state has been proved.

Keywords: inclusion, children with special needs, audio training, the Tomatis method.

Подано до редакції 19.01.2016

Рецензент: д. наук з державного управління, проф. С. К. Хаджирадєва
